

ROZDZIAŁ 3

KRYZYSY MIĘDZYNARODOWE XX I XXI w. A CYKLICZNY CHARAKTER INTERWENCJONIZMU PAŃSTWOWEGO W PAŃSTWACH TRIADY

Wprowadzenie

Zakresu interwencjonizmu państwa w sferze gospodarczej jest problemem o charakterze społeczno-ekonomicznym i politycznym, znanym już dobrze zarówno w aspekcie teoretycznym, jak też w praktyce funkcjonowania współczesnych społeczeństw. Ustrój polityczno-ekonomiczny i społeczny, jakim jest kapitalizm, zawiera w sobie niezwykle ważną strukturę, jaką jest państwo i jego instytucje. Międzynarodowy kryzys finansowy, który ujawnił się w pierwszej dekadzie XXI w. w USA i szybko rozprzestrzenił się w całym świecie, wymaga podjęcia skoordynowanych działań polityczno-ekonomicznych nie tylko na szczeblu rządów poszczególnych państw świata, ale muszą to być działania wpisujące się w nowy charakter interwencjonizmu polityczno-ekonomicznego państw w skali globalnej. Ponownie pojawia się tu „stary” problem zakresu interwencjonizmu państwa w procesy gospodarcze i jego odpowiedzialności za społeczno-polityczne skutki kryzysu (finansowego lub/i gospodarczego), a także widoczny jest pewien cykl, w którym widoczne są zmiany nastawienia do rynku i państwa, jako regulatorów procesów ekonomicznych. Kryzys finansowy lat 2007-2009 z całą wyrazistością uwidacznia problem zależności występujących między sferą ekonomiczną a systemem politycznym, które wpływają na rozwój współczesnych społeczeństw.

Zależności występujące między ekonomią a polityką, występujące we wszystkich niemal okresach historycznych, znajdują także odzwierciedlenie w nowożytnej myśli ekonomicznej¹. W sytuacji zagrożenia kryzysem (zwłaszcza kryzysem o charakterze ponadnarodowym lub wręcz międzynarodowym), uwagę teoretyków ekonomii przyciągają te problemy i zdarzenia, które wynikają albo z „niedoskonałości” rynku, albo też z „niedoskonałości” państwa. „Niedoskonałości” liberalizmu ekonomicznego i politycznego można – w pewnym uproszczeniu – analizować, biorąc pod uwagę konieczność uwzględnienia w gospodarce zakresu wolności gospodarczej, a zwłaszcza sposobów jej wykorzystania i metod kontroli nad podmiotami, nadużywającymi przyznanego im prawa do wolności w sferze ekonomicznej. Wolność polityczno-ekonomiczna jest jedną z niezwykle ważnych kategorii należących do zbioru wartości kulturowych społeczeństw Zachodu i tworzy ona podstawy systemu opartego na wolnym rynku i wolności politycznej, czyli kapitalizmu².

Kryzys finansowy lat 2007-2009 ukazał nowe oblicze nadmiernej wiary w wolny rynek, jako regulator skomplikowanych procesów bankowo-finansowych we współczesnym świecie, co umożliwiło pewnym grupom społecznym, w tym zwłaszcza kadrze zarządzającej

---

¹ O zależnościach między ekonomią i polityką w nowożytnej myśli ekonomicznej patrz (Szubert-Zarzeczny, 2001).

² Współczesne traktowanie kategorii wolności jest wynikiem ewolucji poglądów na ten temat, a wolność jednostki w sferze gospodarczej, która współcześnie jest warunkiem *sine qua non* rozwoju gospodarczego, jest utożsamiana z kapitalizmem jako megasystemem. Szerzej na ten temat por. (Szubert-Zarzeczny, 2009).

bankami, instytucjami ubezpieczeniowymi i finansowymi, osiąganie nadmiernych korzyści ekonomicznych, kosztem innych grup społecznych. Po raz kolejny zaistniała konieczność przyznania państwu funkcji wykraczających poza jego rolę „stróża nocnego”, przy czym w wypadku obecnego kryzysu dotyczy to objęcia kontrolą państwa systemu bankowo-finansowego. Pytanie, jak daleko może posunąć się interwencjonizm i protekcjonizm państwowy, nie naruszając granicy funkcjonowania społeczeństwa wolnego w sensie politycznym i ekonomicznym, nabrało ponownie wielkiego znaczenia.

W okresach wielkich napięć i kryzysów ekonomiczno-politycznych, a kryzys finansowy ostatnich lat jest, niewątpliwie wielkim napięciem, społeczeństwa dokonują przewartościowań w sferze ideologicznej, a to może oznaczać, że „niektóre wartości tracą siłę oddziaływania i pojawiają się wówczas na ich miejsce nowe, lepiej wyjaśniające naturę czasów i dokonujących się w ich ramach przeobrażeń” (Skarżyński, 1994, s.5). Ta swoista konkurencja w sferze idei jest stymulatorem przekształceń i transformacji społeczeństw, których rozwój stale zakłócany jest cyklicznymi wstrząsami i zakłóceniami.

W pierwszych dekadach XX w. rola państwa w istniejących wówczas systemach polityczno-ekonomicznych przejawiała się w drastycznym, dyktatorskim wzroście znaczenia instytucji państwa, kontrolującego wszystkie niemal przejawy życia społecznego. Do tych problemów musieli odnieść się wówczas teoretycy ekonomii. Kryzys ekonomii leseferyzmu i klasycznego liberalizmu był tak bardzo widoczny w pierwszych dziesięcioleciach XX w., że wymuszało to jego na zwolennikach zweryfikowanie poglądów na temat skuteczności i niezawodności mechanizmu rynkowego w regulowaniu procesów gospodarczych. Konieczność ingerencji w mechanizm rynkowy była tożsama z nadaniem państwu prawa do kontroli tego mechanizmu, a także obowiązku łagodzenia społecznych skutków działania rynku³.

W latach 20. XX w. zapoczątkowana została wspólna polityka międzynarodowa w niektórych najważniejszych sprawach dotyczących gospodarki. Do spraw tych należało m.in. kontrolowanie poziomu stopy procentowej przez Federalny Bank Rezerw Stanów Zjednoczonych i Bank Anglii i niedopuszczanie do jego nadmiernego wzrostu, czemu sprzeciwiali się Niemcy, a także spekulowanie papierami wartościowymi i nadmierne kredytowanie. Spowodowało to narastanie inflacji zasobów finansowych, której nie weryfikowała stopa procentowa, utrzymywana sztucznie na niskim poziomie. Obawa przed obniżeniem się płac realnych i niepokojami społecznymi tkwiła u podstaw tej polityki, prowadzącej prosto do kryzysu. W latach 1929 – 1933 miał miejsce największy kryzys ekonomiczny, który był swoistym pokłosiem I wojny światowej i nierozwiązanych problemów polityczno – społecznych. Wielkie straty ekonomiczne, a także moralne, jakie poniosło społeczeństwo amerykańskie w wyniku kryzysu lat 1929 – 1933, dały w efekcie odrzucenie starej dziewiętnastowiecznej przedsiębiorczości kapitalistycznej i zwrot ku akceptacji idei planowania oraz kolektywizmu. Pierwszy plan pięcioletni, zapoczątkowany w Rosji w 1928 r. miał wielkie znaczenie propagandowe w Stanach Zjednoczonych. Jednocześnie polityka gospodarcza Stanów Zjednoczonych charakteryzowała się w tym okresie zwrotem ku protekcjonizmowi i izolacjonizmowi⁴ (Szubert-Zarzewczy, 2001). Można stwierdzić, że – mimo wszystkich różnic – istnieją spore analogie między obecnym i przeszłym kryzysem międzynarodowym, przy czym widoczna jest także zdolność do „uczenia się” i wyciągania wniosków z przeszłych zagrożeń wynikających z kryzysu.

³ Czynił to m.in. Max Weber (1864-1920), „liberał w rozpacz”, socjolog (Król, s. 197). Już wówczas M. Weber (a także wielu innych myślicieli) dostrzegał zagrożenia istniejące w systemach polityczno-ekonomicznych zachodniego kręgu cywilizacyjnego, tkwiące w nadmiernej wierze w wolność mikroprzedsiębiorców gospodarczych. Jego obawy okazały się aktualne na początku XXI w. w odniesieniu do obecnego kryzysu finansowego.

⁴ Amerykański program *Buy American*, będący próbą ograniczenia negatywnych skutków kryzysu finansowego lat 2007-2009 dla realnej sfery gospodarki, jest niewielkim przykładem tego rodzaju protekcjonizmu.

Kryzys finansowy lat 2007-2009

Światowy kryzys finansowy lat 2007-2009, którego symptomy widoczne były znacznie wcześniej w Stanach Zjednoczonych, uwidocznili wyczerpanie się skuteczności liberalnej polityki monetarystycznej, propagowanej przez Milтона Friedmana i jego szkołę z Chicago w latach 70. XX w. po okresie tzw. szoków naftowych.

W latach 20. i 30. XX w. John Maynard Keynes krytykował politykę rządów USA, zalecając zwiększenie interwencji państwa w gospodarce⁵, M. Friedman dokonał takiej krytyki w latach 60., a zwłaszcza w latach 70. ubiegłego stulecia, zalecając w ramach „recept monetarystycznych” i ograniczenie roli państwa w gospodarce i oddanie jej wolnemu rynkowi, by na przełomie XX i XXI wieków, Paul Krugman⁶ mógł nawiązać do poglądów J.M.Keynesa, pisząc o wszechwładzy wielkich korporacji transgranicznych i instytucji bankowo-finansowych, deformujących relacje gospodarcze w imię zasad wolnorynkowych. Nadmiernie liberalna polityka ekonomiczna, prowadzona przez kilka dekad w USA, ograniczająca zakres interwencjonizmu państwowego w sektorze bankowo-finansowym w latach 90. XX w., doprowadziła do kryzysu finansowego w pierwszej dekadzie XXI w., nie tylko w USA, ale także w Europie i innych częściach świata.

W 1999 r. zniesiona została ustawa Glassa-Steagalla z czasów Wielkiego Kryzysu Gospodarczego lat 1929-1933, a to umożliwiło to bankom amerykańskim prowadzenie ryzykownego zarządzania (handlu) własnymi aktywami z udziałem tzw. funduszy hedgingowych i firm *private-equity* (czym powinny zajmować się instytucje nie-bankowe) oraz łączenie działalności typu *buy side* (zarządzanie aktywami) od bankowości inwestycyjnej, czyli *sell side*, która ze swej natury jest wysoce ryzykowna. W 1986 r. także w Wielkiej Brytanii wprowadzono zniesienie podziału między bankami komercyjnymi, brokerami i firmami transakcyjnymi, co pozwoliło na ekspansję banków amerykańskich w tej części Europy.

Ekspansyjna polityka monetarna w USA, prowadzona przez FED na przełomie XX i XXI wieków, miała na celu obniżanie poziomu stóp procentowych, co miało zapobiec obniżeniu tempa wzrostu gospodarczego (Piech, 2007). Efektem tego było nasilenie się inflacji i konieczność ponownego podniesienia poziomu stóp procentowych. W 2004 r. pojawiły się pierwsze wyraźne symptomy kryzysu finansowego⁷, które uwidoczniły się z całą mocą w 2006 r. Polityka monetarna w USA uległa kolejnemu złagodzeniu w 2007 r. wskutek ponownego obniżenia poziomu stóp procentowych przez FED. Dokapitalizowanie największych banków amerykańskich w 2008 r., przez wykorzystanie rezerw walutowych wielu krajów (m.in. Arabii Saudyjskiej, Kuwejtu, Chin i innych państwa azjatyckich), miało

⁵ W 1933 r., w końcowym okresie Wielkiego Kryzysu Gospodarczego lat 1929-1933, w USA została przyjęta tzw. ustawa Glassa-Steagalla, zakazująca łączenia działalności inwestycyjnej banków z ich działalnością komercyjną. Ustawa ta została zniesiona przez Kongres USA w 1999 r., co było wynikiem istniejącego wówczas przekonania o szkodliwości wszelkich regulacji pozarynkowych dla funkcjonowania sektora finansowego, będącego wynikiem dominacji poglądów monetarystycznych z lat 70. XX w.

⁶ W 2008 r. laureatem nagrody Nobla w dziedzinie ekonomii został Paul Krugman, który wydał rok wcześniej książkę *The Conscience of a Liberal – reclaiming America from the right*. Krugmanowska koncepcja globalnego *New Deal* (*New New Deal*) wyrasta z keynesistowskich recept wykorzystanych w programie *New Deal* przez prezydenta Roosevelta, po jego dojściu do władzy w 1933 r. Jej efektem powinien być ponowny rozwój klasy średniej i ponowne spłaszczenie dochodów, które prowadzi do nadmiernego rozwarstwienia społecznego. Regulacja rynków finansowych, którą musi przeprowadzić państwo, oznacza jednak ograniczenie wolności gospodarczej w rozumieniu neoliberalistów. Należy tu jednak pamiętać o różnicach między amerykańskim a europejskim rozumieniem liberalizmu i liberała. W Stanach Zjednoczonych liberałem jest członek Partii Demokratycznej, przeciwstawiany tzw. neokonserwatyście (*neocoon*) – członkowi Partii Republikańskiej. W Europie liberał to człowiek o poglądach konserwatywnych.

⁷ Warto wspomnieć o tzw. bańce internetowej z 2000 r., która była jednym z bardzo wyraźnych sygnałów nadchodzącego kryzysu lat 2007-2009.

na celu zapobieżenie rozszerzenia się kryzysu finansowego na sferę realną i zapoczątkowania tym samym głębokiego kryzysu gospodarczego o charakterze międzynarodowym. Skuteczność tego rodzaju interwencji na rynku finansowym była jednak ograniczona wskutek kryzysu zaufania na rynku międzybankowym, uwidaczniającego się w działaniach banków. Tzw. Plan Paulsona⁸, którego celem był m.in. wykup złych długów udzielonych przez banki niewypłacalnym klientom, przyjęty przez Izbę Reprezentantów w październiku 2008 r., oznaczał pogłębienie interwencji państwa w zagrożonych sektorach gospodarki⁹. W tym czasie kryzys finansowy w USA rozszerzył się na obszar Europy i wymusił podjęcie działań interwencyjnych na rynkach finansowych w niektórych państwach UE, w tym w krajach Beneluxu. Na przełomie lat 2008/2009 kryzys finansowy zaczął oddziaływać na sferę realną, zarówno w Stanach Zjednoczonych, jak też w państwach UE. Zmiany polityczne w USA, a zwłaszcza wybór Baracka Obamy na prezydenta, wiązały się ze zmianami w Planie Paulsona¹⁰.

Na początku 2009 r. państwa grupy G-8 podjęły wspólne działania, mające na celu zapobieżenie rozprzestrzenianiu się kryzysu finansowego¹¹. Jeszcze większe znaczenie miało spotkanie przywódców 20 państw (G-20), w kwietniu 2009 r., w czasie którego ustalono jednoznacznie zmianę reguł polityki gospodarczej na świecie, uznając konieczność poddania kontroli rynków finansowych (a zwłaszcza funduszy hedgingowych), likwidacji tzw. rajów podatkowych oraz pomoc ze środków Międzynarodowego Funduszu Walutowego dla gospodarek najbardziej zagrożonych kryzysem. Liberalna polityka monetarystyczna, skuteczna w końcowych dekadach XX w. w walce ze skutkami szoków naftowych, została w ten sposób sfalsyfikowana na początku XXI w. Można stwierdzić, że tego rodzaju wspólne działania państw, mające na celu zapobieżenie skutkom kryzysu międzynarodowego, są wyrazem dużych zdolności adaptacyjnych kapitalizmu jako systemu społeczno-ekonomicznego.

Według ocen Międzynarodowego Funduszu Walutowego, koszty obecnego międzynarodowego kryzysu finansowego wyniosą ponad 4 bln dolarów. Jest to wynikiem m.in. amerykańskiej polityki monetarnej, której jednym z celów była deprecjacja amerykańskich, europejskich i japońskich aktywów finansowych¹². Skutki kryzysu dotyczą nie tylko sektor bankowo-finansowy, przedsiębiorstwa i gospodarstwa domowe w krajach wysokorozwiniętych, ale także w tzw. gospodarkach wschodzących (por. mapka 1).

⁸ *Emergency Economic Stabilization Act of 2008*.

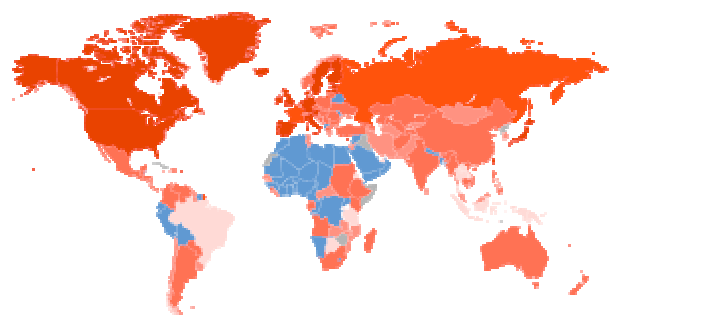
⁹ Warto zaznaczyć, że sekretarz skarbu USA, Henry Paulson, autor Planu, jest zwolennikiem liberalizmu i ograniczenia zakresu interwencjonizmu państwowego w gospodarce, w tym zwłaszcza wprowadzania regulacji na rynkach finansowych. Przebieg wydarzeń, związanych z kryzysem finansowym, a zwłaszcza niebezpieczeństwo jego rozszerzenia się nie tylko na inne sektory gospodarki, ale też do innych części świata, spowodowały zmianę jego poglądów i opowiedzenie się za zwiększonym zakresem interwencji państwa w gospodarce.

¹⁰ Program Ratowania Problematicznych Aktywów (TARP: *Troubled Asset Relief Programme*) z 2008 r. miał na celu dokapitalizowanie zagrożonego systemu bankowego, ale to szerokie działanie interwencyjne zostało ograniczone do kilku banków i ubezpieczycieli, a jego skuteczność okazała się niewystarczająca. Wynikało to z kontynuacji polityki gospodarczej, prowadzonej przez rządy republikańskie w USA w ostatnich latach. Por. m.in. http://www.dziennik.pl/opinie/article245334/Ameryka_wyrzeka_sie_odpowiedzialnosci.html

¹¹ Wspólny charakter działań nie powinien jednak oznaczać prób stosowania praktyk protekcjonistycznych, dobrze znanych z okresu Wielkiego Kryzysu Ekonomicznego lat 1929-1933, w rodzaju amerykańskiego *Buy American*, jako reakcji na skutki obecnego kryzysu. Także we Francji rządowy program pomocowy dla przemysłu motoryzacyjnego z 2009 r. jest przykładem tego rodzaju praktyk. W Polsce, odpowiednikiem amerykańskiego *Buy American*, jest nieformalna inicjatywa *Kupuj Nasze*.

¹² W strukturze zdeprecjonowanych aktywów finansowych dominują aktywa amerykańskie (2,71 bln dolarów), a następnie aktywa europejskie (1,19 bln dolarów) i japońskie (0,149 bln dolarów). Por. Gazeta Ubezpieczeniowa.on line. Pismo Środowisk Ubezpieczeniowych i Finansowych, środa 22 kwiecień 2009 r. http://www.gu.com.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=32126&Itemid=224

Mapka 1. Zasięg międzynarodowego kryzysu finansowego w grudniu 2008 r.

- Kraje oficjalnie w recesji (dwa kolejne kwartały)
- Kraje nieoficjalnie w recesji (jeden kwartał)
- Kraje w spowolnieniu ekonomicznym ponad 1,0%
- Kraje w spowolnieniu ekonomicznym ponad 0,5%
- Kraje w spowolnieniu ekonomicznym ponad 0,1%
- Kraje w przyspieszeniu ekonomicznym
- brak danych

Źródło: raport Międzynarodowego Funduszu Walutowego, 29 kwietnia 2009 r. oraz http://pl.wikipedia.org/wiki/Kryzys_finansowy_2007-2009

Można stwierdzić, że państwa należące do tzw. zachodniego kręgu cywilizacyjnego, w których utrwalone są zasady gospodarki wolnorynkowej i demokratycznego systemu politycznego, są najgłębiej dotknięte skutkami nadmiernie liberalnej polityki ekonomicznej, prowadzonej w nich od kilku dziesięcioleci.

Kryzys lat 2007-2009 ujawnił ponownie konieczność zwiększenia zakresu interwencjonizmu państwa w procesy gospodarcze, w tym zwłaszcza jego większą kontrolę nad sektorem bankowo-finansowym i jego operacjom na kapitałach własnych oraz zarządzaniu funduszami hedgingowymi oraz działalnością *sell side*. W warunkach globalizacji procesów polityczno-ekonomicznych oznacza to konieczność współdziałania państw i prowadzenia przez nie skoordynowanej polityki ekonomicznej, w tym zwłaszcza monetarnej.

Ważnym aspektem tego problemu jest tzw. zaufanie pozytywne do państwa i jego instytucji (Nowakowski, 2008, s. 214). Można stwierdzić, że kryzys lat 2007-2009 ujawnił zwiększenie się poziomu zaufania negatywnego do instytucji rynkowych (w tym zwłaszcza instytucji bankowo-ubezpieczeniowych) w wielu krajach świata, mimo działań podejmowanych przez rządy tych państw, ograniczających wolność ekonomiczną tych instytucji.

Sytuacja gospodarcza w państwach Triady

Kryzys finansowy lat 2007-2009 ma wpływ na sytuację ekonomiczną na świecie (por. mapka 1), ale ponieważ najwcześniej ujawnił się on w państwach o najwyższym poziomie rozwoju gospodarczego (w tym zwłaszcza w państwach tzw. Triady) i tam właśnie jest on najgłębszy, stąd też konieczna jest ocena i porównanie sytuacji ekonomicznej tych obszarów. Jak wiadomo, skuteczność polityki ekonomicznej, prowadzonej przez państwo (lub grupy państw, zintegrowanych pod względem ekonomicznym i politycznym), ocenia się na podstawie najważniejszych wskaźników makroekonomicznych, takich jak PKB, stopa inflacji, stopa bezrobocia i inne.

Tabele 1-3 ilustrują zmiany niektórych wskaźników, takich jak PKB, stopa

bezrobocia, stopa inflacji, w latach 90. XX w. i w pierwszej dekadzie XXI w. w wybranych państwach świata. Nie są to, oczywiście, wskaźniki, które pozwalają na pełną ocenę zarówno sytuacji gospodarczej na obszarach, przedstawionych w tabelach, jak też wpływu kryzysu finansowego lat 2007-2009 na tę sytuację. Można jednak na podstawie ich analizy stwierdzić wyraźne spowolnienie wzrostu gospodarczego w pierwszej dekadzie XXI w., w porównaniu do końcowej dekady XX w., a także różne efekty polityki gospodarczej, wyrażające się zróżnicowaną sytuacją na rynku pracy i w sferze pieniężnej w analizowanych obszarach Triady (por. tabele 1-3). W tabeli 1 przedstawione są zmiany dynamiki PKB w USA, Unii Europejskiej i Japonii w wybranych okresach, tj. w latach 1995, 2000, 2005 i 2008.

Tabela 1. Zmiany PKB w USA, UE i Japonii w latach 1995, 2000, 2005, 2008

Obszar ekonomiczny	PKB w USA, UE i Japonii (%)			
	1995	2000	2005	2008
USA	2,7	3,8	3,5	1,5
UE	2,4	3,5	1,6	1,4
Japonia	1,9	2,8	2,7	0,4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Eurostat 13.06.2003, European Commission, Economic Forecast, May 2006 s.16; http://euro.bankier.pl/news/print.html?article_id=1886333 z dnia 05.01.2009 r.

Dane zawarte w tabeli 1 wskazują na spadek dynamiki PKB we wszystkich obszarach ekonomicznych w badanych latach. Spadek dynamiki PKB jest przy tym zbliżony, jeśli chodzi o USA i UE, a ponadto poziom PKB jest podobny na obu obszarach, natomiast w Japonii miał miejsce największy spadek PKB w 2008 r. w porównaniu z pozostałymi obszarami.

Tabela 2. Stopa bezrobocia w UE, USA i Japonii w latach 1997, 2000, 2005, 2008

Obszar ekonomiczny	1997	2000	2005	2008
UE	9,8	8,4	8,7	7,4
USA	4,9	4,8	5,1	7,2
JAPONIA	3,4	4,7	4,4	3,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze strony epp.eurostat.ec.europa.eu (http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=REF_TB_labour_market&root=REF_TB_labour_market/t_labour/t_employ/t_lfsi/t_une/tsiem110)

Podobne tendencje, jak te, widoczne w tabeli 1, wystąpiły również w odniesieniu do zmian stopy bezrobocia na omawianych obszarach ekonomicznych, w omawianych latach (por. tabela 2). Widoczna jest tu jednak wyraźna zmiana sytuacji gospodarczej, ilustrowanej zmianami stopy bezrobocia w USA po 2005 r., kiedy kryzys finansowy zaczął oddziaływać także na sferę realną. Stopa bezrobocia w UE, najwyższa w porównaniu z Japonią i USA w poszczególnych latach, tj. w 1997 r., 2000 r., 2005 r., wykazywała jednak tendencję spadkową w omawianym okresie, odwrotnie niż w USA.

Jeśli chodzi o inflację, to można stwierdzić, że w omawianym okresie miał miejsce wzrost jej poziomu (choćby zróżnicowany) we wszystkich obszarach Triady (por. tabela 3).

Tabela 3. Wskaźniki CPI w Japonii, USA i UE w latach 1995, 2000, 2005, 2008

Obszar ekonomiczny	1995	2000	2005	2008
Japonia	-0,1	-0,5	-0,6	1,4
USA	2,8	3,4	3,4	4,3
UE	3,0	2,1	2,2	3,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie roczników statystycznych oraz Eurostat, *European Statistical Office*, *United States Bureau of Labor Statistics Consumer Price Index*, oraz raportów OECD.

Podsumowując, można stwierdzić, że we wszystkich państwach Triady nastąpiło pogorszenie sytuacji ekonomicznej, ilustrowanej podstawowymi wskaźnikami makroekonomicznymi, tj. dynamiką PKB, stopa inflacji i wskaźnikiem CPI.

Podsumowanie

W artykule poruszone zostały niektóre problemy dotyczące obecnego kryzysu finansowego na świecie, w kontekście przeszłych doświadczeń związanych z Wielkim Kryzysem Gospodarczym lat 1929-1933 i rolą państwa w gospodarce.

Jednym z głównych wniosków, które można wysnuć na podstawie treści tego artykułu jest stwierdzenie, że skuteczność polityki ekonomicznej państwa (lub grupy państw), której celem jest ograniczenie skutków kryzysu, jest obecnie znacznie większa w porównaniu do Wielkiego Kryzysu Gospodarczego lat 1929-1933, a także innych kryzysów końca XX w. (np. kryzysów w Meksyku, Argentynie, tzw. kryzysu azjatyckiego, czy też rosyjskiego w 1998 r.). Kryzysy są nieodłącznym elementem rozwoju gospodarczego, ale ustrój polityczno-ekonomiczny, oparty na wolnym rynku, demokratycznym systemie politycznym i społeczeństwie obywatelskim, jakim jest kapitalizm, zawiera w sobie wielkie możliwości adaptacyjne. Dzięki temu możliwe jest także wyciąganie wniosków na podstawie przeszłych doświadczeń i ograniczanie siły negatywnych skutków cyklicznych kryzysów ekonomicznych. Między obecnym międzynarodowym kryzysem finansowym, a Wielkim Kryzysem Gospodarczym lat 1929-1933 istnieją pewne analogie, przy czym widoczna jest także zdolność do „uczenia się” społeczeństw i rządów państw i podejmowania skuteczniejszych działań w ramach skoordynowanej polityki gospodarczej, dzięki przeszłym zagrożeniom wynikającym z kryzysu.

Na podstawie analizy najważniejszych wskaźników makroekonomicznych można też stwierdzić wyraźne spowolnienie wzrostu gospodarczego w pierwszej dekadzie XXI w., w porównaniu do końcowej dekady XX w. w państwach UE, w Stanach Zjednoczonych i w Japonii. We wszystkich państwach Triady nastąpiło pogorszenie sytuacji ekonomicznej, ilustrowanej podstawowymi wskaźnikami makroekonomicznymi, tj. dynamiką PKB, stopa inflacji i wskaźnikiem CPI.

Ważnym wnioskiem, wynikającym z artykułu, jest również stwierdzenie, że w wyniku kryzysu lat 2007-2009 obniżył się znacząco poziom tzw. zaufania negatywnego do instytucji rynkowych (w tym zwłaszcza instytucji bankowo-ubezpieczeniowych) w wielu krajach świata. Rządy wielu państw zostały wskutek tego zmuszone do podejmowania działań, ograniczających wolność ekonomiczną instytucji bankowo-finansowych. Tym samym, uległy swoistej falsyfikacji „recepty monetarystyczne” z lat 70. XX w., dzięki którym przywrócona została równowaga gospodarcza na świecie, zachwiana wskutek tzw. szoków naftowych z tego okresu. „Recepty keynesistowskie”, odczytane na nowo, ponownie dały podstawę do zwiększonego zakresu interwencjonizmu państwowego na rynkach finansowych.

BIBLIOGRAFIA:**Pozycje książkowe:**

1. Król M., (1998), Historia myśli politycznej. Od Machiavellego po czasy współczesne. Wydaw. ARCHE, Gdańsk.
2. Krugman, P., The conscience of a liberal: reclaiming America from the right, W.W.Norton & Co Inc, October 2007.
3. Skarzyński R., (1994), Państwo i społeczna gospodarka rynkowa. Główne idee polityczne ordoliberalizmu, ISP PAN, Warszawa.
4. Szubert-Zarzewny U., (2001), Relacje ekonomia-polityka w nowożytnej myśli ekonomicznej. Wydawnictwo ARBORETUM, Wrocław.
5. Szubert-Zarzewny U., (2009), Wolność ekonomiczna w systemie wartości kulturowych zachodniego kręgu cywilizacyjnego, Disputationes Ethicae, Wydawnictwo „Edukator” Akademii Polonijnej w Częstochowie, Częstochowa.

Artykuły w czasopismach:

1. Nowakowski, K., Wymiary zaufania i problem zaufania negatywnego w Polsce, Ruch Prawny, Ekonomiczny i Socjologiczny, Rok LXX - zeszyt1 - 2008
2. K. Piech, Amerykański kryzys, Gazeta Bankowa, nr 35, 27 sierpień 2007.
3. Gazeta Ubezpieczeniowa. on line. Pismo Środków Ubezpieczeniowych i Finansowych, środa 22 kwiecień 2009 r.

Strony internetowe:

http://www.gu.com.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=32126&Itemid=224
http://pl.wikipedia.org/wiki/Kryzys_finansowy_2007-2009
http://www.dziennik.pl/opinie/article245334/Ameryka_wyrzeka_sie_odpowiedzialnosci.html
Eurostat 13.06.2003, European Commission, Economic Forecast, May 2006 s.16;
http://euro.bankier.pl/news/print.html?article_id=1886333 z dnia 05.01.2009 r.
epp.eurostat.ec.europa.eu
(http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=REF_TB_labour_market&root=REF_TB_labour_market/t_labour/t_employ/t_lfsi/t_une/tsiem110)